Tehát harcolni jött, s most Célia hálójába esett. Vagyis Balassi, ki azért jött ki Wesselényihez, mert az hadba hívta, végül is feleségénél, új szerelménél kötött ki, és újra verseket kezdett írni s még hozzá olyan szépeket, hogy az egyik szakaszt ő maga írta ki legjobb verseinek szemelvényei közé *(Hajnalban szépülnek...)*

Így társul nála művészet és vitézi élet, s bár azt alábbvalónak tartotta, vígasztalást, magasabb lendületet, menekvést ebben talált. „Ne véljen uram senki oly bolondnak, hogyha ott kinn tisztességesen szolgáltatnának velem, hogy örömesben az szolgálatban mint az versfaragásban nem foglalnám elmémet", írja öccsének Krakkóból. Tatáért, Palotáért elhagyná Krakkót — és Céliát vagy a citerás lengyel lányt.

Balassi egész költészetének ez az alapvonása. Az élet nyers valósága mindig elkötötte, szerelemben, mulatásban, vitézi életben, de ösztöne felfelé hajtotta a magasabb művészi formák felé, s mint legújabban felfedezett drámájának prológusában mondja, érezte magában azt a képességet, hogy megteremtse magyar nyelven azt, ami idehaza hiányzott, a magyar költészetet. *Arte et Marte*, mondja ránkmaradt kései arcképe, de szerintem nem vitás, hogy ez a velős felirat magától a költőtől származott: művészettel és karddal küzdeni hazájáért, ez volt életének tartalma, bár több képességet érzett magában, de hát mint Rimay mondja: „jóságinak és elméje gyümölcsinek" nem adatott „oly piaca, ahol azoknak hasznait kiteregethette volna."

Eckhardt Sándor

Kisfaludy Sándor ismeretlen levele Döbrentei Gáborhoz

Biczó Ferenc Kaposváron halt meg 1945-ben. Riedl Frigyes tanítványa volt. A magyar irodalomtanítás pedagógiai problémáinak haladószellemű, ismert alakja, akinek a két világháború között a somogyi sajtóban és a kaposvári Egyesületi Leánylíceum évkönyveiben sok összegyűjtésre váró írása maradt hátra. Kiemelkedőbbek: Összefoglaló irodalomtörténet, Munkáltató irodalomtanítás, Erdély és Felvidék irodalmi élete, Diákbreviárium, valamint Szalay Fruzsináról és Kisfaludy Attaláról írt tanulmányai. Jelentős könyvtára volt egykorú kiadványokból és irodalmi ritkaságokból. Ajánlatomra halála után könyvtárát a volt kaposvári Dunántúli Bank Könyvtár vette meg, és az igazgatóság kérésemre a könyvtáron belül gyűjteményének értékes darabjaiból „Biczó Ferenc Emlékkönyvtárat" állított össze.

Biczó Ferenchez, aki 1935-ben Kút című első verskötetem kiadását biztosította a kaposvári Szabadegyetem kiadásában, jó barátság fűzött. Nem sokkal halála előtt tőle kaptam Kisfaludy Sándor Döbrentei Gáborhoz intézett alábbi levelét. A levélben említett két Kisfaludy-strófát még ő maga jelölte ki. Ajándékát most mintegy Biczó Ferenc emlékét is idézve itt adom közre.

Füred 7 July 1828

Kedves Barátom Uram!

Vettem becses levelét. Kívánságára ezen ide mellékeltt levélre nevemet oda irtam, mert ugy értem, hogy az Angol kézirásomat kévánnya.[1] A mi a verset vagy gondolatot illeti, azzal Füredről nem szolgálhatok, mert itt kevés okos gondolattya lehet az embernek. Legillendőbbnek gondolnám, ha Barátom Uram nevem felé ki irná Himfynek 2dik kötetéből azon Strófákat (nem tudom, mellyik énekből) hol Shakespeart és Pópet hozom elő; ez egyúttal Compliment volna egy Magyartól az Angol Nemzetnek.

A mi Deputátiónk munkájáról ez az első a mit hallottam Barátom Uramtól. Nem sokat reménylek. Mi Literária Respublicát akarnánk felállíttani, — fenn jobban szeretnék a Monarchiát. Sógorom Szegedy által ajánltattam Reviczkynek, nem tudom, millyen foganattal.

Tisztellye Uram Öcsém nevemmel Petrich J. M. L. Urat.[2] Mondgya meg néki, hogy régen irtam már néki; nem tudom, vette-e levelemet.

Köszöntse Barátom Uram Sághy urat is.[3] Budai ujságom elmaradott. Kéretem Ötet, praenumerállyon reá régi mód szerint helyettem.

Itt igen sok az ember; de senyvedtt az élet és társalkodás.

Köszöntöm Pesti Budai Barátinkat és Esmerősinket, — s vagyok tisztelettel

Uram Öcsémnek igazszívű szolgája s baráttya
Kisfaludy Sándor

[1] Az angol John Bowring, aki ekkor gyűjtötte egybe magyar tárgyú összeállítása, a Poetry of the Magyars (London 1830) anyagát, s ehhez kért többektől — Kisfaludytól is — verseket. (A Bowring-antológia különben nem a költő által javasolt strófákat közli.)

[2] Petrich András Kisfaludy katonabarátja.

[3] Sághy Ferenc tipográfusa volt.

Kisfaludy Sándor által említett két versszak a következő:

Shakespearenak szeretem én
Lelket-rázó szavában,
(Emberinél többet rejtvén
Ő keblében s agyában)
A teremtést mindenével,
Angyalával és férgével,
Látni s tudni, amint van,
Mi, mért s miként voltában.

Szeretem én Pope isteni
Lantja lelkes hangjában
Megismerni: ez itteni
Napalatti laktában,
Az ember ő portestével,
És mennyei elméjével,
Mely kétesen tenyészett
Csudálatos természet!

(A boldog szerelem VI. Ének 10., 12. versszaka.)

Takáts Gyula

Mikszáth Kálmán levele Kozma Andorhoz

Mikszáth az *Az Ujság* szerkesztőségében kerülhetett szorosabb kapcsolatba Kozma Andorral.[1] Az irodalomban is van nyoma barátságuknak. Kozma két verssel köszöntötte a jubiláló Mikszáthot. Az első címe: *Esti köszöntő (Mikszáth Kálmánnak)*,[2] a másiké: *A mesemondó*.[3] Ez utóbbit Kozma a nagy Mikszáth-ünnepélyen adta elő a Vigadóban 1910. május 16-án, de — Kozma István mérnök, a költő fia előadása szerint — korábban felolvasta már Mikszáth otthonában, s az ünnepelt könnyekig meghatva alig tudott megszólalni.

Mikszáthnak eddig egyetlen missilis levele sem ismeretes Kozma Andorhoz, csupán — amint arról Méreiné Juhász Margit tájékoztat — egy levélfogalmazvány. Az első elküldött levél Kozma Andor hagyatékából most került elő, s alább közzétesszük.

Hátterére kívánunk előbb rámutatni. 1907. augusztus 2-án a S. Congr. Concilii pápai meghagyásból egy „Ne temere" kezdetű dekrétumot adott ki a vegyesházasságokról. A dekrétum a vegyesházasságot csak abban az esetben engedélyezi, ha az összes gyerekek katolikus nevelését biztosítják. Félő volt tehát, hogy ezentúl számos vegyesházasságot fognak érvénytelenül kötni.

A dekrétum a magyar társadalom körében nagy visszhangot és nyugtalanságot keltett,[4] amelynek egyik megszólaltatója volt Kozma Andor *Koboz krónikája* (Az Ujság. VI. 1908. 232. szám. Szept. 27.):

Bum!... Házi tűzhelyünkre bomba hulla,
A Róma-lőtte *Ne temere* bulla.
Mert, (s most örüljön minden irigyünk,)
Mi tagadás, csak *vegyes* a frigyünk.
Én magam is ilyenből származom,
S elvittem e bűnt eddig szárazon;
Sőt azt se' tudtam, hogy bűnös vagyok
És vélem együtt számos magyarok.
Kálvin-hitű fajomban hagyomány,
Hogy hitvesünk legyen pápista lány;
Költői, gyöngéd nő, ki jár misét,
Szeret virágot, képet, dalt, mesét,
Okoskodásnak túlsága se' rontja...
Az élet bája ő!
Az élet gondja
A kálvinista férjet illeti.
Vastag nyaka s vaskarja van neki,
Kemény feje és józan veleje, —
Harczban s tanácsban jól megállt helye.

[1] Kapcsolatukról vö. MERÉNYI OSZKÁR: Kozma Andor. Kaposvár, 1941. XLV, CXII.
[2] KOZMA ANDOR: Magyar Rhapsodiák. Bp., 1920, 89.
[3] Uo. 90-92.
[4] A hatalmas irodalomból lásd többek között: KÉRÉSZY ZOLTÁN: A „Ne temere" decretum, tekintettel jogtörténeti előzményeire. Bp., 1909.